

Az írók Európája

Portugáliáról

CARVALHO, Mário de
„A Gago Coutinho sugárúti hallatlan ütközet”
(Székely Ervin fordítása)
in: (Pál Ferenc szerk.)

A madárember
Mai portugál elbeszélők
Íbsz, 2000

„A katonai válság emlékei”
Magyar Lettre Internationale, 70

COUTO, Mia
„Becsületbeli kérdés”
„Az új pap”
(Pál Ferenc fordítása)
Nagyvilág, 2013, 10

JORGE, Lídia
A férfi elbeszélések
Íbsz, 1998

TAVARES, Gonçalo Manuel
Tanuljunk meg imádkozni a technika korában
(Bense Mónika ford.)
L'Harmattan, 2014

„A kerület urai – Valéry úr”
Magyar Lettre Internationale, 70

„Belépni a Párta”
(regényrészlet)
Magyar Lettre Internationale, 92

ARTE ■ *A portugál királyok három földrészre kiterjedő gyarmatbirodalmat hoztak létre, de otthon, Portugáliában, még három apró telek elosztása is lebetetlen feladatnak bizonyult. Antonio Vieira jezsuita pap már a 17. században tollbegyre tűzte ezt a paradox helyzetet, a nagy portugál felfedezések árnyoldalaként. Az ázsiai, afrikai, vagy az Újvilágból hozott kincseknek nem sok nyoma maradt. Vajon a portugálok történelmének e dicső pillanatai ma már pusztán a tengerészekké váló parasztok kivándorlásának előzményei? Szinte minden író és gondolkodót foglalkoztatott ez a különös összefüggés: Portugália és a portugálok között. Egy nép, amely képtelen közösségként tekinteni önmagára, s ezért mintha kizárólag a diaszpórában találná meg a helyét. Mintha Európa e nyugati széle végső soron csak kiindulópont lebeteme, nem pedig olyan hely, ahol az ember borgonyt vetet és felépíthet egy nemzetet.*

LÍDIA JORGE ■ Igen, valóban léteznek ez a kettség Portugália és a portugálok között. De hogy csak az országon kívül tudnánk felépíteni saját világunkat? Ez az állítás szerintem túl pesszimista látásmódról tanúskodik. Portugália történelmének, amely évszázadok óta összekapcsol bennünket, végigvonul az az elhatározás, hogy nem olvadhatunk be, nem tűnhetünk el az ibériai politikai saktábláról. A portugálok mindig ellenálltak a hódítóknak. Hogy is magyarázzam? Rejtélyes dolog ez. A történelmünkben mindig ott volt ez az erő, egyfajta kitarás valamilyen zsigeri konokság: hogy össze kell fognunk a többiek ellenében. Arra a gondolatra is épülhet egy nemzet, hogy nem engedhetünk másoknak. Ez a gondolat is megalapozhatja az egységet. Mi szívesebben szolgáljuk azokat, akik messze vannak, mint azokat, akik közel.

Portugália csodálatos hely lenne a portugálok nélkül

MÁRIO DE CARVALHO ■ Vannak, akik szerint a portugálok csak elrontják Portugáliát. Portugália csodálatos hely lenne a portugálok nélkül. Ámde vigyázat: ez más népekre is igaz. Nem portugál sajátosság az önkisebbités, önmagunk lebecsülése, ami nálunk annyira elterjedt. Nem tipikusan portugál jelenség. Fernando Pessoa Bernardo Soaresként kijelentette: „Az én hazám a portugál nyelv”. Ezt a mondatot gyakran idézik kontextusából kiragadva. Ahhoz persze mindig jól jön, hogy feldobjuk a társalgást... A portugál nyelv identitásunk egyik igen erős eleme, maga a nyelv is, és az is, ahogyan az írók formálták. Mélyen bennünk él. De nemcsak az írók, hanem a festők, a zenészek, az építészek, a tudósok is, akik a nép lelkének,

lényegének kifejezői. Mindazé, ami jellemzi, és megszilárdíthatja az identitását. Portugáliában is, és más országokban is.

ARTE ■ *Lídia Jorge és Mário de Carvalho ugyanabhoz a generációhoz tartoznak. Lídia 1946-ban született egy kis dél-portugáliai faluban, Mário 1944-ben Lisszabonban. Mindketten közvetlen, elkötelezett szemtanúi az ország legújabb történetét meghatározó nagy eseményeknek. Antifasiszta ellenállóként Mário de Carvalho megismerte a börtönt, a kínzásokat és a száműzést; Lídia Jorge közelről látta a gyarmati háborúk borzalmaival. Szerinte az írás feladata, hogy rögzítse az időt és a helyet, hogy nyomot hagyjon maga után, szemben az elsubanó jellel. Mário de Carvalho úgy gondolja, hogy jelenlegi kollektív viselkedéseinkhez a nemzet létrejötte előtti múltban találjuk meg a kulcsot.*

MÁRIO DE CARVALHO ■ Mindig tudatában voltam a „portugálságomnak”, de akkor éreztem leginkább, amikor politikai okokból el kellett hagynom az országot. Menekülnöm kellett. Tudtam, hogy le fognak tartóztatni, nem az lett volna az első eset. Lecsuktak, feltételeken szabadon engedtek, újra bebörtönöztek: ebből elegendem volt. Megtettem, amit tudtam. Kaptam egy jelszót, a határon találkoztam egy emberrel, akit soha azelőtt nem láttam. Gyalog keltem át a határon. Azután felvett egy jókedvű spanyol. A rádiójából egész úton harsogott az „El porompomero”... azóta is kifutok a világból, ha meghallom! Iratok nélkül jutottam át a francia határon is. És akkor éreztem először, hogy nem oda tartozom. Se Franciaországba, se Spanyolországba, se Svédországba. Más honnan jöttem.

LÍDIA JORGE ■ Hogy portugál vagyok, annak nagyon korán a tudatára ébredtem. Talán már az általános iskolában, amikor megértettem, hogy egyes gyerekek szülei kivándoroltak. Emigránsok az én családomban is voltak. Egyáltalán nem úgy éltünk, ahogy mások. És az, hogy külföldről pénz érkezik, ami lehetővé teszi, hogy Portugália fejlődjön, és hogy az otthon maradtok ilyen pénzekhez nem jutnak hozzá, nagyon korán rádöbbenett arra, hogy milyen bizonytalan helyzetben van az ország. Láttam, ahogy kiürülnek körülöttünk a házak. És hamarosan a tetők is beomlanak. Már gyerekként megértettem, hogy valami elüldöz bennünket otthonról. Hogy Portugáliában mennyi minden hiányzik, hogy itt rosszabbul élnek az emberek, mint másutt.

Hogy mi is az identitás? Bonyolult kérdés. Mégsem mondhatom, hogy a *pastéis de nata*... pedig a mi identitásunkhoz ez a kis sütemény is hozzá tartozik. A zászló sem határozza meg az identitást,

de része annak. Amikor ezt a számtalan apró dolgot egy nagy egészbe foglaljuk össze, kikerekedik belőlük az identitásunk.

Portugáliában hagyomány, hogy sok embert fogadunk be

GONÇALO M. TAVARES ■ A többes szám mindig elvont. „A portugálok” nem léteznek. Létezik João, aki harminc éves; Antonio, aki 42 és két gyerek apja, létezik Maria. Egyébként is a többeshez akkor szokás folyamodni, amikor valakit meg akarunk fosztani emberi sajátosságaitól. Még ha a kimondott cél ennek épp az ellenkezője is. Általánoságban azt mondanám, hogy olyan nép vagyunk, amely a más országokból érkezőket nem látja másoknak. Ez a tengernek köszönhető. Portugáliában hagyomány, hogy sok embert fogadunk be.

ARTE ■ *Gonçalo M. Tavares 1970-ben született, és a székfűs forradalmat követő eufóriában nőtt fel. 1974-ben a forradalom véget vetett a diktatúra ötven és a gyarmati háború tizenhárom évének, és lebetővé tette Portugália belépését Európába. Tavares regényei meghatározatlan helyeken játszódnak, melyek általában jobban emlékeztetnek Közép-Európa szürkeségére, mint a déli forrásra vagy a saudade-ra, a fájdalom vágyódásra valami után, ami elveszett – vagy soha nem is létezett. Tavares az első olyan generáció tagja, amely nem azért európai, mert portugál, hanem portugál és egyben európai.*

GONÇALO M. TAVARES ■ Az egyetlen kapcsolatunk az ország területével az a mesterséges viszony, ami a térképéhez fűz. Szabad szemmel nem láthatjuk az országot. Most egy régi gyárban forogtatunk, de vizuális kapcsolatunk csak száz négyzetméterrel vagy két négyzetméterrel lehet, az országgal nem, még földrajzilag sem. Az egyetlen erős kapcsolat, amely a tényleges, tárgyi országhoz, annak földrajzához fűz, a térképével való kapcsolat, vagyis egy rajzzal való kapcsolat. Azt érezni, hogy az ország, amelyhez tartozunk, egy rajz, szerintem elég korlátozó. Sőt, kifejezetten allergiás vagyok a hazafias rögeszmére, amely azt hirdeti, hogy léteznek portugál emberek vagy olasz emberek. Nem szeretem az efféle kifejezéseket, potenciálisan veszélyesnek tartom őket. Az ilyen megkülönböztetések vezethetnek el egy bizonyos fajta nacionalizmushoz, amely elfogadhatatlan, hiszen politikai erőszakba torkollhat. Mint amikor valaki azt gondolja, hogy alapvető különbség van európai és nem európaiak, például ázsiai között. Úgy gondolom, hogy az ilyen identifikáció a fasiszmissal való cimboráláshoz is vezethet.

ARTE ■ *Szónoklataiban Salazar gyakran állította, hogy mindent feláldozott a hazáért, pedig*

a portugálokról igencsak rossz volt a véleménye. Túl szentimentálisnak tartotta őket, és persze képtelennek arra, hogy álmaikat valóra váltsák. A bizalmatlanság kölcsönös volt. A portugál nép nem hisz sem a batalomnak, sem az eliteknek, de még a saját történelmének sem, amely túl gyakran elszigetelt bősök robinzonádjára szorítkozott. Az isten, baza, család alapelveinek engedelmeskedő, jó portugál nép mítosza egy olyan nép fantáziaképe, amely valójában semmit sem vár a földtől, ahol megszületett, és már álmai sincsenek.

MÁRIO DE CARVALHO ■ Volt tehát egy eszményített, alázatos, konformista, ájtatos nép, amely kevéssel is beérte, szorgalmasan elmondta az üdvözlégeket, otthonában áhíthatba merült, engedelmesen viselkedett; szót fogadott az anyaszentegyház előírásainak és a felsőbbség legitimnek mondott tekintélyének egyaránt. Egy olyan nép, amely tökéletesen megtalálta a helyét a szegénységében. A nyomorában.

LÍDIA JORGE ■ Így igaz: a portugálok jól bírják az éhezést. Az irodalomban is gyakran esik szó az ellenállóképességünkről az éhséggel, a hideggel szemben. Egyfajta sztoikus ellenállás ez, amely ahhoz vezet, hogy alávessük magunkat a diktatúráknak. De vezethet önvédelemhez is. És igazán szomorú, hogy a külvilág a lehető legrosszabb módon húz belőle hasznot. Így lettek a portugálok az alulfoglalkoztatottság örökös bajnokai. Ezt élük meg most nagy méltósággal, de ugyanakkor rettegve, hogy ez a túl alázatos életmód ne váljék teljesen uralkodóvá. Hiszen az ellenállóképességet csak egy kis lépés választja el a behódolástól.

MÁRIO DE CARVALHO ■ Úgy gondolom, nem lehet messzemenő következtetéseket levonni abból, hogy egy adott pillanatban a helyzet békésnek, nyugodtnak és rezignálnak tűnik. A történelem olykor egy csapásra felgyorsul, és ami tegnap igaz volt, ma már nem az. A látszólagos nyugalom hirtelen, váratlan eseményekbe torkollhat. Ez történt 1974. április 25-én, amikor egyszeriben minden szétrobbant, és a történelem elképesztő módon vágatni kezdett. Ki tudja, nem közelítünk-e egy hasonló pillanathoz? Európával együtt, vagy nélküle?

ARTE ■ Tizenhárom évig tartó véres és fölösleges gyarmati báború után fiatal tiszték egy csoportja megdönti a rendszert, amely Portugáliát fél évszázadon keresztül Európa egyik legelmaradottabb országává tette. Lakóinak harmincszázaléka analfabéta, a társadalom mélyen, alapjaiban igazságtalan, egyes régiók még szó szerint feudális rendszerben élnek. 1974. április 25. reggelén újra működni kezdenek az órák. Portugália kiemelkedik az éjszakából, a csendből, és visszafoglalja helyét Európában.

Ma, negyven évvel később, a forradalom mégsem vált az egység jelképévé. Nem söpörte el, csak jótékonyan elfedte az elnyomás és a megaláztatás valóságát, a félelem és a középszerűség kultúráját, amelyet a Salazar-rezsim megteremtett. Az európai álom már alkalmasabbnak látszik arra, hogy Portugália végre megbékéljen önmagával, és újra lakhatóvá váljon a portugálok számára.

LÍDIA JORGE ■ Ez a forradalmi folyamat végső momentuma, ami még hátra volt. Ma is felszabadulásként éljük meg. Vége a bekerített, behatárolt

Portugáliának, a kis emberek kis országának. Az alávett, összegörnyedt, elszigetelt, nyomorúságos nép országának. Már nem ez az ország vagyunk. Mások lettünk.

És vége Dom Sebastião (I. Sebestyén) legendájának is, mert a portugálok már nem hiszik, mint a 17. században, hogy majd jön valaki „kivülről”, és megmenti őket. Ma a valósággal szembesülünk, és tudjuk, hogy senki más nem fog megmenteni bennünket. Az utóbbi években a válság is azt bizonyította, hogy ez a mítosz hamis. Európa nem absztrakció, amelyben egyeseknek az eltaszított gyermek szerepe jutott, ahogy némelyek el akarják velünk hitetni. Éppen ellenkezőleg, Európa nem lenne Európa Portugália nélkül: ha Portugália annak idején nem nyitja meg a tengeri utakat, ha nem szolgáltat munkaerőt évszázadokon át, és ha nem lenne ma is nyitott ablak, nyitott ajtó más népek számára. Ha a portugál nyelv nem terjedt volna el a világ minden táján, ha nem szerepelne az elsők között a legtöbb ember által beszélt nyelvek sorában. Európa nem gondolhatja, hogy „eldobható” ország vagyunk, hiszen akkor Európa is az lenne.

GONÇALO M. TAVARES ■ Európa létrehozásának egyik jellegzetessége, hogy nem rekeszti ki az egyes országok egyéni történelmét. Mondhatni, csillapítja az egyes országok történelmi kilengéseit. Alapjában véve a férfiak és a nők mindenütt egyformák; ami különbözik, az a törvények és a szokások rendszere. Azt hiszem, éppen a törvényei miatt lehetünk igazán büszkéek arra, hogy Európához tartozunk. Elsősorban a törvényei miatt. Európa az a hely, amelynek a törvényeivel a leginkább azonosulni tudok.

ARTE ■ Ma Portugália mély válságon megy keresztül. Érzik, hogy amit a demokrácia évtizedei alatt létrehozott, veszélybe került. Európa pedig elégedetten konstatálja, hogy néhány tüntetéstől eltekintve Portugália engedelmesen fogadja a megtorpanást, a visszatérést egy régebbi állapothoz. Nem érti a különös büntudatot, amely eluralkodott a portugál társadalmon: bűnös, aki igazságosabb, gazdagabb, modernebb, szabadabb társadalomról álmot lát; bűnös, aki végre saját országában akar élni. Mintha erről a végzetéről szólnának Fernando Pessoa szavai: „Egy igazi portugál soha nem volt csak portugál: mindig minden volt. Nos, az egyes ember esetében mindennek lenni annyit jelent, hogy valóban minden; egy közösségben mindennek lenni azt jelenti, hogy egyénként senki sem létezik”. (Interjú, 1923. október 13. Pál Ferenc fordítása). Az európai álom veszélybe került, és a portugálok ismét más kontinensek felé fordulnak.

Egy mozambiki portugál

MIA COUTO ■ Részben portugál vagyok, és ezt eszemben sincs letagadni. Még amikor hangsúlyozom, hogy mozambiki vagyok – és annak is érzem magam! –, akkor is tudatában vagyok e részemnek, és örülök neki. Ezzel együtt, ami egy portugálban a legjobb – és ez sértőnek tűnhet, szinte félek is kimondani –, az a képessége, hogy feladja a portugálságát. Ahogyan feloldódik, egy csapásra elfogadja, hogy más legyen. A portugál identitás ebben a képességben rejlik. Pessoahoz visszatérve, mint mindig: nála értjük meg, hogy a portugál

identitás a távozásban rejlik. Az utazásban, a nyitottságban mások felé. Szerintem ez a legszebb az egészben. A portugálok már nagyon régóta sokféle és különbözőek... És nem félnek.

Nem hiszem, hogy identitás-problémákról kellene beszélnünk. Maga az identitás a problematikus. Amikor megpróbálják simára polírozni és egyetlen identitásra korlátozni azt, ami mindig többes. Amikor el kell fogadnunk, hogy mások mondják meg, kik vagyunk. Te ez és ez vagy. És az ember elfogadja, hogy ő ez és ez. Hogy egyetlen identitása van. Én jól érzem magam, ahogy vagyok: ezt tanultam meg, ez tette lehetővé, hogy utazzam, és hogy írjak, ami jóval az előtt kezdődik, hogy leülnek az íróasztal elé. Meglátogathatom a többieket, megérthetem, hogy bennem vannak. Még mielőtt mások lennének, az én részem. Ezért aztán olyan nevet viselni, amely akár női név is lehetne, fehér afrikainak lenni portugál szülőktől: nekem ez tökéletesen megfelel. Régebben megoldandó problémának, drámáinak láttam mindezt, ma már nem. Ki kell használnom ezt a sokféleséget, ami bennem lakik. És örökre bennem marad.

ARTE ■ Mia soha nem tekintette magát másnak, mint afrikainak. Portugál politikai emigránsok fiaként született 1955-ben Mozambikban. Gyermekkorában Portugália pusztán távoli referencia számára, egy családi emlék, amelyben nem volt része. A báború alatt újságíróként a felszabadító mozgalmak mellé áll a portugál uralommal szemben. Mia Couto tudja, hogy a forradalom és Mozambik 1975-ben elnyert függetlensége nem elegendő ahhoz, hogy véget érjen a gyarmatosítás korszaka. Ezért folytatta a harcot, de az irodalom eszközével. Úgy gondolja, fontos rámutatni arra, hogy az afrikaiak végül is elfogadták azt a múltat, melyet a gyarmatosítók írtak meg helyettük. Az igazi függetlenség a valódi múlt visszaszerzését is jelenti.

MIA COUTO ■ Az április 25-i forradalom és a függetlenségi harcok egybeesésével kapcsolatban azt gondolom, hogy a függetlenség önmagában nem jelenti a gyarmatosítás végét. A később létrejövő viszonyok nagy része a múltbeliket teremti újjá. Erős kétségeim voltak afelől, hogy az irodalom képes-e ábrázolni egy korszakot, egy népet, vagy akár egy személyt. Azt gondolom azonban, hogy arra, amit Mozambikban a függetlenséggel kapcsolatban átélünk, nem nyújthat megváltást az emlékezet. Először értettem meg, hogy az irodalom keresheti meg a megváltást ott, ahová más nem jut el. Amikor emlékezni tilos vagy veszélyes, mert felébredhetnek tőle a rossz szellemek, az irodalom előtt nyitva áll az út. Azt hiszem, ez nagyon fontos. Mert annak a kornak hozzánk kell tartoznia; bármilyen szomorú vagy gyászos is, a miénk, nem veszíthetjük el. Mozambikban az irodalomé ez a szerep. Ahol a történelmet művilleg állítják elő, és utólag is megkonstruálják, ahol a történelem nem válhat hivatalossá, ott a történelmek sokféleségét az irodalomnak kell felmutatnia. Ez élet vagy halál kérdése.

LÍDIA JORGE ■ Irodalmunk egyik erőssége pontosan ez: a botrány, a titok, amit rejtegetünk. Mert nincs rá remény, hogy a nyílt igazságtétel egyszer valóban bekövetkezzon. Talán ez az irodalom legátfogóbb témája: ez a tehetetlenség az

igazságtalansággal szemben. Mert ennek következtében a szőnyeg alá söpörnek dolgokat, hallgatnak az utcán, hallgatnak otthon... Hallgatnak. A gyarmati háború alatt Angolában, Mozambikban, Guineában, a különböző volt gyarmatokon sok embert ismertem, aki elindult hazulról egy reggel, és soha többé nem jött vissza. Eltűntek. A mi gyarmati háborúnk nagyon különbözött az amerikaiakétól, amely ugyanakkor zajlott Vietnamban. Ők megmutatták a halottakat, mi pedig elrejtettük őket. Ez engem még ma sem hagy nyugodni. Mert ugyanakkor eltűnt a halott egész családja is. A világ és a történelem megértéséhez olyan fontos volt az az időszak, hogy lehetetlen nem írni róla.

A föld, az emberek, az igazságtalanságuk, de az empátiára való képességük is, végtelenül megindít. A felbukkanó szavak fontosak, de pusztán felöltöztetik a dolgokat... Végül is mindaz, amit írtam, olyan, mint egy hosszúra nyúlt krónika a múlt időről. Ha sikerül tanúskodnom erről a korról, már tettem valamit az életben.

Az én hazám a portugál nyelv

GONÇALO M. TAVARES ■ A *Jerusalém* (2004) és a *Tanuljunk meg imádkozni a technika korában*, (2007) a rosszról szólnak, illetve inkább a rossz határaitól. Ezzel kapcsolatban nem egyes országok, vagy akár Portugália témája érdekelt. Abban, amit a 20. század eseményei közül a „rossz végső határaihoz” lehet sorolni, még ha ezeket a határokat szüntelenül újra és újra át is lépik, engem nem az érdekel, hogy a megsemmisítő táborok Németországban vagy Lengyelországban voltak. Nem lehetünk olyan naivak, hogy azt gondoljuk, azért, mert valami itt és itt történt, máshol

nem történhetett volna meg. Minden szokásunk, a nyelvünk maga is egy változó eseménysor következménye. Ez a történet legszebb része: megérteni, hogy olyan nyelvet beszélünk, amelynek szavai konfliktusokból, barátságokból, kisajátításokból származnak. Mint amikor állunk egy épület előtt, és felismerjük egyes jellemzőit. Amikor megérintünk egy tárgyat, és megérezzük a logikáját, történelmi útját. Engem ez lelkesít. Portugália történetében a mások szavai, a máshonnan jött dolgok iránti vendégszeretet is benne foglalatik.

ARTE ■ *A portugál nyelvet az egész világon 260 millió ember beszéli, ez Portugália lakosságának buszonbatszorosa. Latin, kelta, arab, japán hatások érték. Valahányszor Portugália kételkedik önmagában, a nyelv felé fordul. A portugál nyelv egy dicsőségesnek remélt történelem csillogó tükré. A gyengeséget erővé, a diaszporát közösséggé, a száműzetést osztályrészé teszi.*

Ezt az érzést megint csak Fernando Pessoa foglalja össze a legjobban: „Nem él bennem semmiféle politikai vagy társadalmi érzés. Él azonban bennem egyfajta magasrendű hazafias érzés. Az én hazám a portugál nyelv.” (Fernando Pessoa: A kétségek könyve. Fordította Pál Ferenc. Budapest, 1998.)

LÍDIA JORGE ■ A haza nem a portugál nyelv. Sok haza használja a portugál nyelvet. Ezért azt állítani, hogy a portugál nyelv a haza, azt jelentené, hogy a nyelv a régi birodalmi gondolat helyébe lép. Szerencsére az utóbbi években végre félretették ezt a gondolatot, s Pessoa annyiszor félreértett mondatát. Széthúzást kelt az egyazon nyelvet beszélő népek között, amelyek azt gondolhatják, hogy a portugálok az elveszett birodalmat szeretnék vele helyettesíteni.

MIA COUTO ■ Az itteni portugál nyelv állandóan változik; ragályos, gyönyörű. Nagy kiváltság olyan helyen és olyan korban élni, amikor a nyelv kérdéseket tesz fel önmagának. A portugál nyelv, amely az anyanyelvem, amelyet szeretek, mert az enyém, mert emberré tett, hirtelen már nem elég nekem. Kénytelen vagyok ártételezni. Állandó párbeszédet folytatunk, mert nekem többre lenne szükségem.

GONÇALO M. TAVARES ■ A nyelv lényege a zene. Ha értjük a nyelvet, akkor már nem zene; amikor nem értjük, akkor az, és valószínűleg ez határoz meg bennünket: egy zene, az „anyazene-nénk”. Amikor külföldön meghalljuk az anyazene-nket, úgy érezzük, megmenekültünk.

MIA COUTO ■ Valami régebbi köszön vissza, emlékezet, együtt átélt történet, amely még az emberi nem, a kultúra, az egyén előtt kezdődött el. Afrikai vagyok, és nem tudok táncolni. Elképzelhetetlen, ugye? Hiába magyarázom, az emberek nem értik. Talán ezt próbálom kompenzálni az írással. Szeretném, ha szavaimnak ritmusuk lenne, ha táncra kelnének.

MÁRIO DE CARVALHO ■ A történet nem a mai eseményeket jelenti: mindig beszámoló a múltból. Elbeszélés, amelynek nem vagyunk közvetlen tanúi. És mindig konstrukció is. Próbálunk közelíteni az igazsághoz, de mégis konstrukció marad. Mindig éppen alakul. Egyrészt megéljük, másrészt elmondjuk. Nem bízom az olyan állításokban, amelyek szerint a portugálok ilyenek vagy olyanok. Soha nem bíztam. Talán várunk kell még néhány évszázadot a portugálok meghatározásával.

KÖBÖL ANNA FORDÍTÁSA

MARLENE TEIXEIRA: SÉRIE PANORÁMICO/PANORAMICO SERIES – JCE 2015-2017, PORTUGAL